

บทนำ

คำว่าอนุพากย์ แต่เดิมเรียกว่าอนุประโยค ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้เปลี่ยนคำว่า อนุประโยคเป็น อนุพากย์ เพื่อเลี่ยงความสับสนอันจะเกิดขึ้นได้เมื่อกล่าวถึง หน่วยประโยคและหน่วยอนุพากย์ คำว่าพากย์ ได้มาจากศัพท์ภาษาสันสกฤต ว่า วากฺย^๑ ซึ่งแปลว่าประโยค ในที่นี้ผู้เขียนได้แสดงอักษร ว เป็น อักษร พ แล้วเติมอุปสรรค อนุ ลงไป เป็นอนุพากย์

อนุพากย์เป็นชั้นหนึ่งของโครงสร้างทางไวยากรณ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับชั้นโครงสร้างอื่นๆ เช่น ประโยคและวลี โครงสร้างทางไวยากรณ์ของทุกภาษาอาจแบ่งออกได้อย่างกว้างๆ เป็น ๒ ชั้น คือ ประโยคและคำ^๒ ระหว่าง ๒ ชั้นนี้ยังมีชั้นย่อยๆ อีก ในภาษาไทย อาจจะกำหนดชั้นโครงสร้างทางไวยากรณ์เป็น ๔ ชั้น ดังนี้ คือ

- ชั้นประโยค (Sentence) ซึ่งมีส่วนประกอบหรือหน่วยโครงสร้าง เป็น หน่วยประโยค
- ชั้นอนุพากย์ (Clause) ซึ่งมีส่วนประกอบหรือหน่วยโครงสร้าง เป็น หน่วยอนุพากย์
- ชั้นวลี (Phrase) ซึ่งมีส่วนประกอบหรือหน่วยโครงสร้าง เป็น หน่วยวลี
- ชั้นคำ (Word) ซึ่งมีส่วนประกอบหรือหน่วยโครงสร้าง เป็น หน่วยคำ

๑.๑ ความมุ่งหมายในการวิจัย

เพื่อศึกษาชนิดต่าง ๆ ของอนุพากย์ ลักษณะโครงสร้าง หน้าที่ ความหมายและคำเชื่อมอนุพากย์ชนิดต่าง ๆ ลำดับของอนุพากย์ในประโยคใหญ่ และความสัมพันธ์ระหว่างอนุพากย์ในประโยคใหญ่

^๑ Monier Williams, Dictionary, English and Sanskrit (London: W.H. Allen and Co., 1851) หน้า ๓๘๘ - ๒

^๒ M.A.K. Halliday, "Categories of the Theory of Grammar," Journal of the Linguistic Circle of New York, XVII (December 1961), 252-3

๑.๒ ขอบเขตการวิจัย

๑. ศึกษาอนุพากย์ ๒ อนุพากย์ที่ประกอบกันเข้าเป็นประโยคใหญ่ที่มีโครงสร้าง เป็นแบบของประโยคเริ่มเท่านั้น
๒. ศึกษาเฉพาะอนุพากย์ที่ประกอบเข้าเป็นประโยคที่ใช้ในภาษาพูด

๑.๓ การวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้

พระยาอุปกิตศิลปสารไต่ถามถึง ประโยคและอนุประโยค ไว้ในหนังสือ ไวยากรณ์ไทย : วากยสัมพันธ์^๑ ว่า ประโยค มี ๓ ชนิด คือ

๑. เอกรรดประโยค ได้แก่ ประโยคเล็ก หรือประโยคสามัญที่มีความหมายอย่างเดี่ยว เช่น
คำสี่สูบบหรี่
๒. อเนกรรดประโยค คือ ประโยคที่มี เอกรรดประโยค ตั้งแต่ ๒ ประโยคขึ้นไปเรียงกัน และมีสันธานเป็นเครื่อง เกี่ยวเชื่อมอยู่ในระหว่าง เอกรรดประโยคนั้น ๆ ให้ความติดต่อกันเป็นประโยคเดียวกัน เช่น เอกรรดประโยค น้ำขึ้น และ ลมลง มีสันธาน แต่ เชื่อม เป็นอเนกรรดประโยค น้ำขึ้น แต่ ลมลง อเนกรรดประโยค มี ๔ ชนิด คือ
 - ก. อัญยานเอกรรดประโยค คือประโยคที่มีเนื้อความคล้อยไปตามกัน เช่น
เขาอาบน้ำ แล้ว เขาก็นอน
 - ข. พยติเรกาเนกรรดประโยค คือประโยคที่มีเนื้อความแย้งกัน เช่น
น้ำขึ้น แต่ ลมลง
 - ค. วิกัลปานเอกรรดประโยค คือประโยคที่มีเนื้อความให้เลือกเอาทางหนึ่ง เช่น
นาย ก. มา หรือ นาย ข. มา
 - ง. เหตุวานเอกรรดประโยค คือประโยคที่เกี่ยวกับเหตุ เช่น
น้ำเน่า จึง ขม
๓. สังกรประโยค คือเอกรรดประโยคที่ใช้เอกรรดประโยคด้วยกันทำหน้าที่เป็นส่วนใดส่วนหนึ่ง

^๑พระยาอุปกิตศิลปสาร, ไวยากรณ์ไทย ("วากยสัมพันธ์," พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๔๕๐), หน้า ๒๗ - ๑๑๑.

ของเอกรรณประโยคหน้าซองอื่นที่หนึ่ง สังกรประโยค ประกอบด้วย มูขยประโยค แปลว่าประโยคหัวหน้า กับประโยคย่อยที่แทรกเข้ามา เรียกว่า อนุประโยค ตัวอย่าง

นายมีซึ่งเป็นเสมียน คาย

นายมีคาย เป็นมูขยประโยค มีอนุประโยค ซึ่งเป็นเสมียน แทรกเข้ามา

อนุประโยค แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

- ก. นามานุกรมประโยค คืออนุประโยคที่ใช้แทนนามซึ่งทำหน้าที่เป็น
 - บทประธาน เช่น คนกินข้าวเป็นประโยค
 - บทกรรม เช่น ห้ามคนกิน
 - บทวิภัติการขยายนาม เช่น ข้าวตามีคายน่าไม่จริง

- ข. คุณานุกรมประโยค คืออนุประโยคที่ใช้แทนบทวิเศษณ์สำหรับประกอบนามหรือสรรพนาม เช่น
 - คนที่เกียจคร้าน ย่อมลำบาก

- ค. วิเศษณานุกรมประโยค ใช้เป็นวิเศษณ์สำหรับประกอบกริยาหรือคำวิเศษณ์ด้วยกัน
 - ฉันมา เมื่อเช็ดหลัง

วิเศษณานุกรมประโยคมีลักษณะไม่เหมือนกันที่เกี่ยว วิเศษณานุกรมประโยคอาจจะบอกหน้าที่ตามลักษณะ คือ วิเศษณานุกรมประโยคบอกลักษณะ บอกกาล บอกสถาน บอกเหตุ บอกผลและบอกความเปรียบเทียบ

นายกำชัย ทองหล่อ ได้กล่าวถึงประโยคและอนุประโยคไว้ในหนังสือ หลักภาษาไทย ว่าประโยคมี ๓ ชนิด คือ

- ๑. เอกรรณประโยค คือประโยคสามัญที่มีบทกริยาสำคัญเพียงบทเดียว และเป็นกระแสดความเดียวที่มีความหมายครบบริบูรณ์ เช่น

เขาเป็นบุตรชายคนโตของฉัน

- ๒. อเนกรรณประโยค คือประโยคใหญ่ที่มีใจความสำคัญอย่างน้อย ๒ ใจความรวมกันและใจความสำคัญนั้น ๆ จะต้องมีลักษณะเป็นประโยคโดยมีประธานเป็นบทเชื่อมหรือละประธานไว้ในฐานที่เข้าใจ เช่น
 - เขาเป็นพ่อค้า แต่ ฉันเป็นกสิกร

อเนกรรณประโยคแบ่งออกเป็น ๔ ชนิด เช่นเดียวกับที่พระยาอุปกิตศิลปสาร ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น (ดูหน้า ๒)

*กำชัย ทองหล่อ, หลักภาษาไทย (พระนคร : เทพนิมิตรการพิมพ์, ๒๔๕๕), หน้า ๕๑๕ - ๒๗.

๓. สังกรประโยค คือประโยคใหญ่ที่มีประโยคเล็ก ตั้งแต่ ๒ ประโยคขึ้นไปรวมกัน แต่มีประโยคหัวหน้าหรือประโยคหลักที่มีใจความสำคัญเพียงประโยคเดียว เรียกว่า मुख्यประโยค นอกนั้นเป็นประโยคเล็กที่ทำหน้าที่แต่งหรือประกอบประโยคหลัก เรียกว่า อนุประโยค ตามปกติประโยคเล็กที่นำมารวมเป็นสังกรประโยคนั้นใช้ประพันธสรรพนาม ประพันธวิเศษณ์ หรือบุพบท เป็นบทเชื่อม เช่น

- เด็กที่กำลังร้องเพลงกันนั้นเป็นใคร มีประพันธสรรพนาม ที่ เป็นบทเชื่อม
- เขาเป็นคนดีที่โลกไม่ลืม มีประพันธวิเศษณ์ ที่ เป็นบทเชื่อม
- เขามาหาฉันเมื่อฉันมีธุระ มีบุพบท เมื่อ เป็นบทเชื่อม

อนุประโยค แบ่งออกเป็น ๓ ชนิด เช่นเดียวกับที่ปรากฏในหนังสือของพระยาอู่ปกิตศิลปสาร กึ่งที่ไค้กลาวแล้วข้างต้น

๑.๔ วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

๑. สํารวจหนังสือ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเพื่อดูว่ามีเล่มใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับงานที่จะศึกษาวิจัย
๒. รวบรวมข้อมูล ข้อมูลส่วนใหญ่ได้จากตัวผู้เขียนวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ยังได้ข้อมูลจากหนังสือ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยต่าง ๆ จากการสนทนาระหว่างผู้เขียนวิทยานิพนธ์และผู้ร่วมงานรวมทั้งนิสิต
๓. บันทึกข้อมูลที่รวบรวมไว้
๔. นำข้อมูลที่บันทึกไว้มาวิเคราะห์ แยกประเภทหรือรวมกลุ่ม โดยอาศัยวิธีการทางภาษาศาสตร์ คืออาศัยตำแหน่งและหน้าที่เป็นสำคัญ
๕. สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะ

๑.๕ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

ทำให้รู้ลักษณะโครงสร้างของภาษาไทยในเรื่องอนุพากย์อย่างละเอียด คือรู้โครงสร้าง ตำแหน่งหน้าที่ ความหมายของอนุพากย์และความสัมพันธ์ระหว่างอนุพากย์ รู้ลักษณะ ตำแหน่ง หน้าที่และความหมาย

* ในหนังสือไวยากรณ์ไทย ของพระยาอู่ปกิตศิลปสารถือว่าเป็นคำสันธาน ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ถือว่าเป็น คำเชื่อมอนุพากย์วิเศษณ์บอกเวลา

ของคำที่มีความสำคัญชนิดหนึ่งในหมวดคำเชื่อม คือ คำเชื่อมอนุพากย์ การวิจัยนี้จะเป็นแนวทางใหญ่สนใจภาษาไทยได้ศึกษาเรื่องอื่น ๆ ในระบบโครงสร้างของภาษาไทยต่อไป

๑.๖ เครื่องหมายที่ใช้ในวิทยานิพนธ์

เครื่องหมายที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีดังนี้ คือ

/ ใช้กันหรือแยกสิ่งที่กำลังกล่าวถึงออกจากกันให้เห็นเด่นชัด เช่น กันอนุพากย์ ๒ อนุพากย์ หรือ กันหน่วยวลี ๓ หน่วยวลี ตัวอย่าง

ก. ใช้แยกอนุพากย์ ๒ อนุพากย์ออกจากกัน เช่น ฉันไม่ชอบ/คนขี้บรดเร็วมาก ๆ

ข. แยกหน่วยวลี ๓ หน่วยออกจากกัน เช่น เด็ก/๑คน/นี้ น่ารักมาก

/ / ก. ใช้แยกอนุพากย์ที่กำลังกล่าวถึงออกจากส่วนอื่น เช่น แยกอนุพากย์ที่มีโครงสร้างติดต่อกันออกจากอนุพากย์ที่มีหน่วยโครงสร้างไม่ติดต่อกัน ตัวอย่าง

เด็ก/ที่ไม่สบาย/ไม่มาโรงเรียน

ข. ใช้แยกหน่วยประโยคที่กำลังกล่าวถึงออกจากหน่วยประโยคอื่น ๆ เช่น /s/ v_t o /เด็กที่ไม่สบาย/ ไม่มา โรงเรียน

ก. ใช้ขีดหน้าแบบโครงสร้างอนุพากย์ชนิดที่มีคำเชื่อมเพื่อเป็นเครื่องหมายแทนคำเชื่อม เช่น -s v_t o ในกรณีคำเชื่อมนั้นเป็นคำเชื่อมสัมพันธ์ จะขีดเครื่องหมาย - ให้ติดกับหน่วยอนุพากย์มากกว่าปกติเพื่อเป็นเครื่องแสดงว่าคำเชื่อมนั้นทำหน้าที่เป็นหน่วยอนุพากย์ด้วย เช่น s v_t o

ข. ใช้ขีดหลังและหน้าส่วนประกอบของหน่วยประโยคหรือหน่วยอนุพากย์ที่ไม่ติดต่อกันเพื่อแสดงว่าส่วนประกอบที่มี - ตามมา และส่วนประกอบที่มี - นำหน้านั้น เป็นส่วนประกอบของหน่วยประโยคหรือหน่วยอนุพากย์หน่วยเดียวกัน ตัวอย่าง

s v_t o . ฉัน ไถยีน- ที่เขาพูด -ตลอด แสดงว่า

ไถยีน- และ -ตลอด เป็นส่วนประกอบของหน่วยประโยคเดียวกัน คือ หน่วยกริยากรรม (V_t)

.... ใช้เขียนระหว่างหน่วยโครงสร้างของอนุภาคที่ไม่ติดต่อกัน เช่น s...v_t ๐
แสดงว่า บทประพันธ์ของอนุภาค ไม่ติดต่อกับ บทกริยากรรม ที่ตามมา

ใช้ขีดใต้คำหรือข้อความที่สำคัญ หรือที่กำลังกล่าวถึงอยู่ ในกรณี
กล่าวถึงอนุภาคที่มีคำเชื่อม จะขีดเส้นใต้อนุภาคนั้น ยกเว้นส่วนที่เป็นคำเชื่อมสามัญ เพื่อจะได้เห็น
คำเชื่อมโคจรชัดเจน ส่วนคำเชื่อมสัมพันธจะขีดเส้นใต้ควบไปกับอนุภาคเพราะคำเชื่อมนั้นเป็นหน่วย
อนุภาคด้วย ในกรณีที่กำลังกล่าวถึงคำเชื่อมโดยตรง จะขีดเส้นใต้คำเชื่อมนั้น ๆ เพื่อให้เห็นเด่นชัด
แต่จะไม่ขีดเส้นใต้อนุภาค ตัวอย่าง

แดงไม่มาโรงเรียน/ เพราะเขาไม่สบาย (อนุภาควิเศษณ์ เพราะ เป็นคำเชื่อม)
เด็ก/ ที่ขยัน/ ย่อมจะสอบได้ (อนุภาคคุณศัพท์มีคำเชื่อมสัมพันธ ที่ นำหน้า)
แดงไม่มาโรงเรียน/ เพราะไม่สบาย (เพราะ เป็นคำเชื่อมอนุภาควิเศษณ์)

() ใช้สำหรับใส่ข้อความเพื่ออธิบายเพิ่มเติม หรือกันส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่
กำลังพูดถึงออกไป เช่น

s v_t ๐ ฉัน ไม่ชอบ - (เขา) - เพราะเขาไม่เรียบร้อย
ในที่นี้กำลังกล่าวถึง หน่วยกริยากรรม v_t เขา เป็นส่วนที่แทรกอยู่และไม่ได้เป็น
ส่วนประกอบของหน่วยกริยากรรม จึงใส่ไว้ในวงเล็บ

เว้นวรรค ในกรณีที่กำลังกล่าวถึงหน่วยโครงสร้างของประโยค หรือหน่วยอนุภาค สิ่งที่เป็น
ส่วนประกอบของหน่วยประโยคหรือหน่วยอนุภาค แต่ละหน่วยจะเขียนแยกกัน คือ มีเว้นวรรคระหว่าง
หน่วยโครงสร้างแต่ละหน่วย ตัวอย่าง

s v_t ๐ เด็ก/ที่กำลังเล่นชิงช้า เป็น ลูกครูใหญ่
- s v_t ๐ ฉันไม่ชอบเด็กคนนั้น/ เพราะ แก ไม่เชื่อฟัง พ่อแม่

x ใช้เขียนท้ายประโยคตัวอย่างที่ไม่ปรากฏในภาษา

๑.๗ ศัพท์ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีศัพท์หลายคำที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องอนุพยางค์ เช่น ประโยคผสม ประโยคซับซ้อน หน่วยประโยค หน่วยอนุพยางค์ วลี หน่วยวลี และคำชนิดต่าง ๆ เป็นต้น คำอธิบายในเรื่องเหล่านี้ ส่วนใหญ่ได้มาจากวิทยานิพนธ์ เรื่อง Inter-Sentence Relations in Modern Conversational Thai ของ ดร. วิจิตร ณาคพงษ์ ดังจะได้อธิบายข้างล่างนี้

๑.๖.๑ ถ้า ได้แก่หน่วยไวยากรณ์พื้นฐานในภาษาไทยซึ่งจะประกอบกันเข้าเป็นหน่วยไวยากรณ์ที่ใหญ่กว่า เช่น หน่วยวลี เป็นต้น คำแมงออกเป็นหมวดต่าง ๆ ได้ตามตำแหน่งและหน้าที่ โดยการไต่กรอบประโยคทดสอบ ดังนี้ คือ

๑. หมวดคำนามและหมวดคำกริยา ไต่กรอบประโยคทดสอบ ๓ คู่ ดังนี้คือ
 - ๑ ก. ๑ ๒ แล้ว เช่น นาฬิกา ดี แล้ว
 - ข. ๑ กำลัง ๒ เช่น นาฬิกา กำลัง ดี

คำใดก็ตามซึ่งอาจจะปรากฏในตำแหน่งที่ ๑ ของกรอบประโยค ๑ก. และ ๑ข. ได้ เรียกว่า คำนาม ส่วนคำที่ปรากฏในตำแหน่งที่ ๒ ของกรอบ ๑ก. และตำแหน่งที่ ๓ ของกรอบ ๑ข. ได้ เรียกว่า คำกริยา ยกเว้น ในตัวอย่างมีคำว่า นาฬิกา เป็นคำนาม และ ดี เป็นคำกริยากรรม

- ๒ ก. นาม ๒ นาม แล้ว เช่น พ่อ ทั้ง นาฬิกา แล้ว
- ข. นาม กำลัง ๒ นาม เช่น พ่อ กำลัง ทั้ง นาฬิกา

คำใดก็ตามที่ปรากฏในตำแหน่งที่ ๒ ของกรอบ ๒ก. และตำแหน่งที่ ๓ ของกรอบ ๒ข. ได้ เรียกว่า คำกริยากรรม ในตัวอย่างมีคำว่า ทั้ง เป็นคำกริยากรรม

- ๓ ก. นาม ๒ นาม นาม แล้ว เช่น แม่ ให้ สตางค์ น้อง แล้ว
- ข. นาม กำลัง ๒ นาม นาม เช่น แม่ กำลัง ให้ สตางค์ น้อง

คำใดก็ตามที่ปรากฏในตำแหน่งที่ ๒ ของกรอบ ๓ก. และตำแหน่งที่ ๓ ของกรอบ ๓ข. ได้ เรียกว่า คำกริยาพหุกรรม ในตัวอย่างมีคำว่า ให้ เป็นคำกริยาพหุกรรม

๒. หมวดคำกริยากรรมย่อน ไต่กรอบประโยคทดสอบ ๕ ตำแหน่ง ดังนี้ คือ
 - นาม ๒ กว่า นาม แล้ว เช่น เสื้อ กว่า กว่า กระโปรง แล้ว

Vichintana Chantavibulya, " Inter-Sentence Relations in Modern Conversational Thai, " (unpublished Ph.D. thesis, University of London, London, 1952).

คำกริยาอกรรมคำใดก็ตามที่ปรากฏในตำแหน่งที่ ๒ ของกรอบประโยคทดสอบนี้ได้ เรียกว่า คำกริยาอกรรมย่อ ในตัวอย่าง มีคำว่า เก่า เป็นคำกริยาอกรรมย่อ

๓. หมวดคำสรรพนาม จัก เป็นหมวดย่อยของหมวดคำนาม ได้แก่คำว่า ฉัน ท่าน เธอ เป็นต้น

๔. หมวดคำช่วยกริยา คำใดก็ตามที่ปรากฏแทนที่คำว่า แล้ว และ กำลัง ในกรอบประโยคทดสอบหมวดคำนามและหมวดคำกริยา ทั้ง ๓ คู่ได้ เรียกว่า คำช่วยหลังกริยา และ คำช่วยหน้ากริยา ตามลำดับ
เช่น คำช่วยหลังกริยา นาฬิกา ที่ อยู่แล้ว
คำช่วยหน้ากริยา นาฬิกา เพิ่งจะ ที่

๕. หมวดคำลักษณนาม ในกรอบประโยคทดสอบ ๒ ตำแหน่ง ดังนี้ คือ
นาม ๒ กริยาอกรรมย่อ นี้ กริยาอกรรม แล้ว
คำใดก็ตาม ที่ไม่ใช่คำนาม ซึ่งอาจปรากฏในตำแหน่งที่ ๒ ของกรอบทดสอบนี้ได้ เรียกว่า คำลักษณนาม เช่น มีค เล่ม เด็ก นี้ ที่ แล้ว

๖. หมวดคำบอกจำนวน ในกรอบประโยคทดสอบ ๒ ตำแหน่ง ๒ กรอบ ดังนี้ คือ
ก. นาม คำช่วยหน้ากริยา กริยาสกรรม นาม ๔ ลักษณนาม
ข. นาม คำช่วยหน้ากริยา กริยาสกรรม นาม ลักษณนาม ๒
คำใดก็ตามที่ปรากฏในตำแหน่งที่ ๕ ของกรอบทดสอบ ก. ได้ เรียกว่า คำบอกจำนวนนับ เช่น
ก. เพื่อน จะ ซื้อ หนังสือ ๒ เล่ม

คำใดก็ตามที่ปรากฏในตำแหน่งที่ ๖ ของกรอบทดสอบ ข. ได้ เรียกว่า คำบอกลำดับที่ เช่น
ข. คุณนาย จะ ไร รถ คัน ที่สอง
๗. คำหน้าคำบอกจำนวนและคำหลังคำบอกจำนวน คำใดก็ตามที่ปรากฏระหว่างคำนามและคำบอกจำนวนนับในกรอบทดสอบ ก. ข้างต้นได้ เรียกว่า คำหน้าคำบอกจำนวน เช่น
ก. เพื่อน จะ ซื้อ หนังสือ อีก ๒ เล่ม

คำใดก็ตามที่ปรากฏหลังคำลักษณนาม ในกรอบทดสอบ ก. ข้างต้นได้ เรียกว่า คำหลังคำบอกจำนวน
เช่น ก. เพื่อน จะ ซื้อ ผ้า ๒ หลา เศษๆ

๘. คำบอกกำหนด ในกรอบประโยคทดสอบ ๒ ตำแหน่ง ดังนี้ คือ
นาม คำบอกจำนวนนับ ลักษณนาม ๔ คำกริยาอกรรม คำช่วยหลังกริยา
คำใดก็ตามที่ไม่ใช่คำกริยาอกรรมย่อซึ่งอาจจะปรากฏในตำแหน่งที่ ๔ ของกรอบทดสอบนี้ได้ เรียกว่า คำบอกกำหนด เช่น เมื่อ ๒ ตัว นี้ ซั้ก แล้ว

๙. คำบอกเวลา ได้แก่คำที่อาจจะปรากฏหน้าคำบอกกำหนดเสียงตรีได้ทันที หรือปรากฏหลังคำ

บอกจำนวนนับหรือหลังคำหน้าคำบอกจำนวนได้ทันที เช่น

คำบอกเวลา และคำบอกกำหนดเสียงตรี เช่น คืนนี้

คำบอกจำนวนนับและคำบอกเวลา เช่น ๒ โมง

คำหน้าคำบอกจำนวน และคำบอกเวลา เช่น สี่เดือน

แต่จะปรากฏในกรณทดสอบ นาม คำบอกจำนวนนับ — ไม่ได้ นอกจากว่าคำนามนั้น คือ คำว่า เวลา เช่น

มี ๒ ชั่วโมง X

เวลา ๒ ชั่วโมง

๑๐. คำกริยาวิเศษณ์ ใช้กรณประโยคทดสอบ ๒ กรณ ดังนี้ คือ

ก. นาม กริยาอกรรม ๓

ข. นาม คำช่วยกริยา กริยาอกรรม ๔

คำใดก็ตามที่ไม่ใช่คำกริยา คำช่วยหลังกริยา คำหลังกริยา และคำลงท้าย ที่ปรากฏในตำแหน่งที่ ๓ ของกรณ ก. หรือตำแหน่งที่ ๔ ของกรณ ข. ได้ เรียกว่า คำกริยาวิเศษณ์ ตัวอย่าง

ก. นาทิกา ตาย บ่อย

ข. เขา จะ มา ทำไม

๑๑. คำมาลา ใช้กรณประโยคทดสอบ ๒ ตำแหน่ง ดังนี้ คือ

นาม ลักษณะนาม คำบอกกำหนดเสียงตรี ๔ กริยาอกรรม กริยาวิเศษณ์

คำใดก็ตามที่ปรากฏในตำแหน่งที่ ๔ ของกรณทดสอบนี้ได้ เรียกว่า คำมาลา เช่น

เด็ก คน นี้ ปฏิบัติ จน เหลือเกิน

๑๒. คำบุพบท ใช้กรณประโยคทดสอบ ๕ ตำแหน่ง ๒ กรณ คือ

ก. นาม กริยาอกรรม คำช่วยหลังกริยา ๔ นาม

ข. นาม คำช่วยหน้ากริยา กริยาอกรรม ๔ นาม

คำใดก็ตามที่ปรากฏในตำแหน่งที่ ๔ ของกรณ ก. หรือกรณ ข. ได้เรียกว่า คำบุพบท เช่น

ก. หนังสือ วาง อยู่ บน โต๊ะ

ข. เด็ก เพิ่ง ขึ้น จาก น้ำ

๑๓. คำลงท้าย ได้แก่ คำที่ปรากฏในตำแหน่งท้ายสุดของกรณประโยคทดสอบทุกกรณที่กล่าว

มาข้างบนนี้ได้ เช่น ผมไม่ชอบขนมหวาน ครับ

หนูชื่ออะไร จ๊ะ

๑.๖.๒ หน่วยวลี (Phrase Constituents) ได้แก่คำคำเดี่ยวหรือกลุ่มคำที่ไม่ปรากฏในตำแหน่งโครงสร้างต่าง ๆ ของวลี หน่วยวลีนี้เองที่ประกอบกันเข้าเป็นวลี หน่วยวลีมี ๒ ประเภท คือ หน่วยนามวลี และหน่วยกริยาวลี

๑. หน่วยนามวลี ได้แก่หน่วยโครงสร้างที่ประกอบกันเข้าเป็นนามวลี หน่วยนามวลีมี ๕ หน่วย ดังนี้คือ

- ก. หน่วยหลัก (Head)
- ข. หน่วยวลีกรรม (Intransitive Modifier)
- ค. หน่วยวลีเสริม (Adjunctive Modifier)
- ง. หน่วยบอกจำนวน (Quantifier)
- จ. หน่วยบอกกำหนด (Determinative)

เพื่อความสะดวกในการอธิบายเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอนุภาค ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงได้กำหนดหน่วยนามวลี เป็น ๒ ชนิด คือ

๑. หน่วยหลัก ได้แก่หน่วยนามวลีที่อาจจะประกอบด้วยคำนามหรือคำสรรพนาม คำเดี่ยว คำนามหลายคำเรียงกันโดยอาจจะมีคำเชื่อมนามอยู่ด้วยหรือไม่ก็ได้ คำสรรพนามเรียงกันโดยมีคำเชื่อมนามอยู่ด้วย คำนามและคำสรรพนามเรียงกันโดยไม่มีคำเชื่อมนามอยู่ด้วย ตัวอย่างหน่วยนามวลีที่ประกอบด้วย

คำนามคำเดี่ยว เช่น เด็ก พ่อ

คำสรรพนามคำเดี่ยว เช่น ฉัน เธอ

คำนามเรียงกันโดยมีคำเชื่อมนามอยู่ด้วย เช่น ร่มกะหล่ำ เด็กหรือผู้ใหญ่

คำนามเรียงกันโดยไม่มีคำเชื่อมนามอยู่ด้วย เช่น นาฬิกา/บ้านนั้น

คำสรรพนามเรียงกันโดยมีคำเชื่อมนามอยู่ด้วย เช่น ฉันกับเธอ คุณและฉัน

คำนามและคำสรรพนามเรียงกันโดยไม่มีคำเชื่อมนามอยู่ด้วย เช่น บ้าน/คุณ นาฬิกา/ฉัน

๒. หน่วยขยายหน่วยหลัก (Head Modifier) ได้แก่หน่วยนามวลีที่เป็นส่วนขยายของหน่วยหลัก หรือเป็นส่วนขยายของทั้งหน่วยหลักและหน่วยขยายหน่วยหลักชนิดต่าง ๆ หน่วยขยายหน่วยหลักแบ่งออกได้เป็น ๔ ชนิด คือ

ก. หน่วยวลีกรรม ได้แก่หน่วยวลีที่อาจจะประกอบด้วยคำกริยากรรมย่อยตามลำดับ หรืออาจจะมีคำลักษณะนามนำหน้าด้วยก็ได้ ตัวอย่าง

คำกริยากรรมย่อยคำเดี่ยว เช่น เด็กก็ ต้อง เชื่อฟังพ่อแม่

คำกริยากรรมย่อยที่มีคำลักษณะนามนำหน้า เช่น ฉันอยากได้สมลูก/ใหญ่

๖. หน่วยวลีเสริม มี ๓ ชนิด คือ

๑ หน่วยมาลา ได้แก่หน่วยวลีที่ประกอบด้วย คำมาลาคำเดียว หรือ คำมาลาที่บุพบทตาม ที่มาข้างหน้า เช่น

คำมาลาคำเดียว นานึกา ปกติ ตรงเวลาดี

คำมาลาที่บุพบทตาม นำหน้า เช่น นานึกา ตาม/ปกติ ตรงเวลาดี

๒ หน่วยวลีเสริมบอกสถานที่ ได้แก่ หน่วยวลีที่ประกอบด้วย คำบุพบท

๒ คำเรียงกัน หรือคำบุพบทกับนามวลีลดฐานะ^๑ นามวลีลดฐานะอาจจะมีการบุพบท ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ คำนำหน้าก็ได้ ตัวอย่าง

คำบุพบท ๒ คำเรียงกัน เช่น อากาศข้างในเย็นสบายดีนะ

นามวลีลดฐานะที่คำบุพบท ๑ คำ นำหน้า เช่น หนังสือใน/ตู้ หายไปไหน

นามวลีลดฐานะที่คำบุพบท ๒ คำ นำหน้า เช่น ตู้จดหมายที่หน้า/บ้าน มีใหม่

๓ หน่วยวลีเสริมบอกเวลา ได้แก่ หน่วยวลีที่ประกอบด้วยคำบอกเวลากับ

ส่วนขยาย ตัวอย่าง

กับชาว วัน/นี้ ไม่ค่อย

อากาศ คืน/วาน/นี้ ค่อนข้างเย็น

ในวิทยานิพนธ์ Inter-Sentence Relations in Modern Conversational Thai

ได้กำหนดหน่วยวลีเสริม ไว้ดังนี้ คือ

หน่วยวลีเสริม ได้แก่หน่วยวลีที่อาจจะประกอบด้วย คำมาลาคำเดียว หรือวลีลดฐานะ^๒ ชนิดใดชนิดหนึ่ง

๑ คูหนา ๑๕

๒ วลีลดฐานะ ได้แก่วลีที่ลดฐานะลงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวลีอื่น ๆ เช่น เป็นส่วนหนึ่งของนามวลี วลีลดฐานะ มี ๓ ชนิด คือ

มาดวลีลดฐานะ (Downgrading Modal Phrase) ได้แก่มาดวลีซึ่งเดิมทำหน้าที่เป็น หน่วยประโยคเสริมพิเศษ (Modal Adjunct) ลดฐานะลงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของนามวลี

สถานวลีลดฐานะ (Downgrading Locational Phrase) ได้แก่สถานวลีซึ่งเดิมทำหน้าที่เป็น หน่วยประโยคเสริมบอกสถานที่ (Locational Adjunct) ลดฐานะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของนามวลีหรือกริยาวลี

กาลวลีลดฐานะ (Downgrading Temporal Phrase) ได้แก่กาลวลีซึ่งเดิมทำหน้าที่เป็นหน่วย ประโยคเสริมบอกเวลา (Temporal Adjunct) ลดฐานะลงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของนามวลีหรือกริยาวลี

ไถ่ถอนมาลาวัลลัทธิฐานะ สถานวาลลัทธิฐานะ และกาลวาลลัทธิฐานะ หรือวาลลัทธิฐานะ ๒ ชนิด หรือ ๓ ชนิดเรียงกัน
ตัวอย่าง

- มาลาวัลลัทธิฐานะ เช่น ขาวตามปกติ ทองล้างกอน (คุณหน่วยมาลา หน้า ๕)
- สถานวาลลัทธิฐานะ เช่น หนังสือที่ทองสมุค มีมากไหม (คุณหน่วยวาลีเสริมบอกสถานที่หน้า ๕)
- กาลวาลลัทธิฐานะ เช่น อากาศคนเขา ไม่ร้อนมาก (คุณหน่วยวาลีเสริมบอกเวลาหน้า ๕)
- วาลลัทธิฐานะ ๒ ชนิดเรียงกัน เช่น สถานวาลลัทธิฐานะกับกาลวาลลัทธิฐานะ

โรงแรมที่เมืองใหญ่ๆ/ส่วนมาก ดี

ก. หน่วยบอกจำนวน ไถ่ถอนหน่วยวาลีที่ประกอบด้วยคำลักษณนามอย่างน้อย ๑ คำ
และอาจจะประกอบด้วยคำบอกจำนวนนับ คำบอกลำดับที่ คำหน้าคำบอกจำนวนหรือคำหลังคำบอกจำนวนชนิดใด
ชนิดหนึ่งหรือหลายชนิดเรียงกัน ตัวอย่าง

- คำลักษณนามคำเดียว เช่น ขอหมอนใบซี
- คำบอกจำนวนนับและคำลักษณนาม เช่น เด็ก ๒/คน
- คำลักษณนามและคำบอกลำดับที่ เช่น บ้านหลัง/แรก
- คำหน้าคำบอกจำนวนและคำลักษณนาม เช่น เด็กอีก/คน
- คำลักษณนามและคำหลังคำบอกจำนวน เช่น ผ้าหาลา/เศษๆ
- คำบอกจำนวน คำลักษณนามและคำหลังคำบอกจำนวน เช่น ผ้า ๓/หาลา/เท่านั้น

ข. หน่วยบอกกำหนด ไถ่ถอนหน่วยวาลีที่ประกอบด้วยคำบอกกำหนดตามลำดับหรือ
อาจจะมีการนำคำลักษณนาม นำหน้าก็ได้ ตัวอย่าง

- คำบอกกำหนด เช่น เด็กนั้นชนะเหลือเกิน
- คำบอกกำหนดที่มีคำลักษณนามนำหน้า เช่น สมใบ/นี้เปรี้ยวมาก

๒. หน่วยกริยาวลี ไถ่ถอนหน่วยโครงสร้างที่ปรากฏในตำแหน่งโครงสร้างต่างๆของกริยาวลี
หน่วยกริยาวลีแบ่งออกได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. หน่วยแกน (Nucleus) ไถ่ถอนหน่วยวาลีที่ประกอบด้วย คำกริยาคำเดียว อาจจะ
หรือไม่มีคำหน้ากริยา (เช่น ไป, มา) และคำหลังกริยา (เช่น ไป, มา, ไว้, เสีย) อยู่ด้วยกันก็ได้
ตัวอย่าง

- คำกริยาคำเดียว เช่น น้ำเดือด
- คำหน้ากริยาและคำกริยา เช่น แดงไป/เที่ยวหัวหินใจใหม่

คำกริยาและคำหลังกริยา เช่น ฉันหลับ/ไป ๓ ชั่วโมง

คำหน้ากริยา คำกริยาและคำหลังกริยา เช่น ใครไป/เที่ยว/มาแล้ว

๒. หน่วยช่วยกริยาหน้าหน่วยแทน (Pre-Nuclear Auxiliary) ได้แก่หน่วย

วลีที่ประกอบด้วย คำว่า ไม่ ตามคำพัง หรือคำช่วยกริยาคำเดียวหรือหลายคำตามคำพัง หรืออาจจะมีการซ้ำ คำว่า ไม่ อยู่ด้วยกันก็ได้ ตัวอย่าง

คำ ไม่ ตามคำพัง เช่น ฉันไม่ไปงานคืนนี้

คำช่วยกริยาคำเดียว เช่น แดงกำลังแคงตัว

คำช่วยกริยา ๒ คำ เช่น เรากำลัง/จะไปเที่ยว

คำช่วยกริยาที่มีไม่อยู่ด้วย เช่น เราจะ/ไม่มาที่นี้อีก

๓. หน่วยช่วยกริยาหลังหน่วยแทน (Post-Nuclear Auxiliary) ได้แก่หน่วย

วลีที่ประกอบด้วยคำว่า อยู่ แล้ว อยู่แล้ว ตัวอย่าง

แดงกำลังพังวิหิงอยู่

ลูกไปโรงเรียนแล้ว

๔. หน่วยขยายหน่วยแทน (Nuclear Modifier) เพื่อความสะดวกในการอธิบายเรื่องต่าง ๆ

เกี่ยวกับอนุภาค ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้จัดหน่วยขยายหน่วยแทนไว้ เพื่อให้เห็นว่าแตกต่างจากหน่วยขยายหน่วยหลักได้ระดับหนึ่ง หน่วยขยายหน่วยแทนได้แก่หน่วยกริยาวลีที่เป็นส่วนขยายของหน่วยแทนหรือเป็นส่วนขยายของหน่วยแทนซึ่งอาจจะมีการช่วยกริยาและหน่วยขยายหน่วยแทนชนิดต่าง ๆ อยู่ด้วย หน่วยขยายหน่วยแทนแบ่งออกได้เป็น ๒ พวก คือ พวกหนึ่งจะปรากฏเฉพาะหลังหน่วยแทนเท่านั้น ส่วนอีกพวกหนึ่งอาจจะปรากฏก่อนประโยค (หน้าหน่วยแทน) หรือหลังหน่วยแทนก็ได้ หน่วยขยายหน่วยแทนอาจจะประกอบด้วย

ก. คำกริยาวิเศษณ์คำเดียวหรือหลายคำเรียงกัน หน่วยขยายหน่วยแทนพวกนี้จะต้องปรากฏ

หลังหน่วยแทนเสมอ ตัวอย่าง

คำกริยาวิเศษณ์คำเดียว เช่น หิวเหลือเกิน

คำกริยาวิเศษณ์ ๒ คำเรียงกัน เช่น ฉันหิวมาก/เหลือเกิน

ข. หน่วยขยายบอกสถานที่ ได้แก่หน่วยวลีที่มีส่วนประกอบเช่นเดียวกับหน่วยวลีเสริม

๑ วิจารณ์ ฉันทวิบูลย์, แหล่งเกี่ยวกับงาน, หน้า ๑๓๖ เรียกว่า Modifier (หน่วยขยาย) และกำหนดไว้ว่าหน่วยขยายจะปรากฏหลังหน่วยแทนเสมอ

บอกสถานที่ (ดูหน้า ๕) ฝึกกันแล้ว หน่วยดีเสริมบอกสถานที่ ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายหน่วยหลัก ส่วนหน่วยขยายบอกสถานที่ จะทำหน้าที่เป็นส่วนขยายของหน่วยแกน และอาจจะปรากฏหลังหน่วยแกนเท่านั้น หรืออาจจะปรากฏก่อนประโยคและหลังหน่วยแกนก็ได้ ตัวอย่าง

หน่วยขยายบอกสถานที่ซึ่งปรากฏเฉพาะหลังหน่วยแกนเท่านั้น เช่น

นาฬิกาเขายังอยู่ที่นั่น

หน่วยขยายบอกสถานที่ซึ่งปรากฏก่อนประโยคหรือหลังหน่วยแกนก็ได้ เช่น

ที่นี่ ฉันเคยมา

ฉันเคยมา ที่นี่

ก. หน่วยขยายบอกเวลา โดยยกหน่วยวลีที่มีส่วนประกอบเช่นเดียวกับหน่วยวลีเสริมบอกเวลา (ดูหน้า ๕) ฝึกกันแล้ว หน่วยวลีเสริมบอกเวลาทำหน้าที่เป็นส่วนขยายหน่วยหลัก ส่วนหน่วยขยายบอกเวลา จะทำหน้าที่เป็นส่วนขยายของหน่วยแกน และอาจจะปรากฏหลังหน่วยแกนเท่านั้น หรืออาจจะปรากฏก่อนประโยคหรือหลังหน่วยแกนก็ได้ ตัวอย่าง

หน่วยขยายบอกเวลาซึ่งปรากฏเฉพาะหลังหน่วยแกนเท่านั้น เช่น

เขาค้นแต่เช้า

หน่วยขยายบอกเวลาซึ่งปรากฏก่อนประโยคหรือหลังหน่วยแกนก็ได้ ตัวอย่าง

พรุ่งนี้ คุณพอจะมากกรุงเทพฯ

คุณพอจะมากกรุงเทพฯ พรุ่งนี้

๑ ดูแหล่งที่แล้ว, เรียกว่าสถานวลีเทียม (pseudo-locational expression) ได้แก่ สถานวลีที่ลดฐานะลงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกริยาวลีเท่านั้น ไม่เป็นส่วนหนึ่งของนามวลี

๒ ดูแหล่งที่แล้ว, เรียกว่าสถานวลีลดฐานะ (ดูเชิงอรรถหน้า ๑๑)

๓ ดูแหล่งที่แล้ว, เรียกว่ากาลวลีเทียม (pseudo-temporal expression) ได้แก่ กาลวลีที่ลดฐานะ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของกริยาวลีเท่านั้น ไม่เป็นส่วนหนึ่งของนามวลี

๔ ดูแหล่งที่แล้ว, เรียกว่ากาลวลีลดฐานะ (ดูเชิงอรรถหน้า ๑๑)

๑.๖.๓ วลี^๑ ได้แก่คำคำเดียวหรือคำคำเดียวกับส่วนขยายซึ่งตามปกติจะทำหน้าที่เป็นหน่วยประโยคหรือหน่วยอนุภาคหน่วยใดหน่วยหนึ่ง^๒ หรืออาจจะลดฐานะลงทำหน้าที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวลี เช่น ลดฐานะลงเป็นส่วนหนึ่งของนามวลีหรือเป็นส่วนหนึ่งของกริยาวลี

๑. นามวลี (Noun Phrase) ได้แก่คำนามหรือคำสรรพนามคำเดียว คำนามกับส่วนขยาย หรือคำสรรพนามกับส่วนขยายซึ่งทำหน้าที่เป็น

- ก. หน่วยประโยคประเภทนามหรือหน่วยอนุภาคประเภทนามหน่วยใดหน่วยหนึ่ง^๓
- ส่วนนามวลีลดฐานะอาจจะทำหน้าที่เป็น
- ข. หน่วยวลีเสริมบอกสถานที่
- ค. หน่วยขยายบอกสถานที่

นามวลีแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลักและส่วนขยาย ส่วนหลัก หมายถึงส่วนของนามวลีที่ประกอบด้วยหน่วยหลัก^๔ ส่วนขยาย หมายถึงส่วนของนามวลีที่ไม่มีหน่วยโครงสร้างหน่วยใดหน่วยหนึ่งเป็นหน่วยหลัก ส่วนหลักของนามวลีจะทำหน้าที่เป็นส่วนหลักในหน่วยประโยคประเภทนามหรือหน่วยอนุภาคประเภทนาม ส่วนขยายของนามวลีจะทำหน้าที่เป็นส่วนขยายในหน่วยประโยคประเภทนามหรือหน่วยอนุภาคประเภทนาม ในทำนองเดียวกัน ส่วนหลักของนามวลีลดฐานะจะทำหน้าที่เป็นส่วนหลักในหน่วยวลีเสริมบอกสถานที่หรือหน่วยขยายบอกสถานที่ ส่วนขยายของนามวลีลดฐานะจะทำหน้าที่เป็นส่วนขยายในหน่วยวลีเสริมบอกสถานที่หรือหน่วยขยายบอกสถานที่ ตัวอย่าง

ก. บ้านนี้ใหญ่มาก/เพราะเจ้าของบ้านเป็นเศรษฐี
ประโยคนี้เป็นประโยคซับซ้อน ประกอบด้วยอนุภาคหลัก บ้านนี้ใหญ่มาก และอนุภาควิเศษณ์ เพราะเจ้าของบ้านเป็นเศรษฐี

นามวลี บ้านนี้ ประกอบด้วย คำนาม บ้าน กับส่วนขยาย นี้ และทำหน้าที่เป็นหน่วยประธาน (S) ของประโยคใหญ่ ซึ่งเป็น ประโยคซับซ้อน และเป็นบทประธาน (s) ของอนุภาคหลัก

^๑ในวิทยานิพนธ์ Inter-Sentence Relations in Modern Conversational Thai กำหนดหน่วยวลีเป็น ๕ ชนิด คือ นามวลี กริยาวลี มาลาวลี สถานวลี และกาลวลี

^๒คู่มือ หน้า ๑๗

^๓คู่มือ หน้า ๑๘-๑๙

^๔ในกรณีที่หน่วยประโยคประเภทนาม หน่วยอนุภาคประเภทนาม หน่วยวลีเสริมบอกสถานที่ และหน่วยขยายบอกสถานที่มีอนุภาคคุณศัพท์ประกอบอยู่ด้วย ส่วนหลักของนามวลีที่เป็นส่วนประกอบของหน่วยประโยค หน่วยอนุภาค และหน่วยวลีดังกล่าว อาจจะหมายถึงนามวลีที่ประกอบด้วยหน่วยหลักและหน่วยขยายหน่วยหลักก็ได้

นามวลี บ้านนี้ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลัก บ้าน ทำหน้าที่เป็นส่วนหลักในหน่วยประธาน และบทประธาน และส่วนขยาย นี้ ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายในหน่วยประธานและบทประธาน

นามวลี เจ้าของบ้าน ประกอบด้วย คำนาม เจ้าของ กับส่วนขยาย บ้าน และทำหน้าที่เป็น บทประธาน (๘) ของอนุพากย์วิเศษณ์

นามวลี เศรษฐกิจ ประกอบด้วย คำนาม เศรษฐกิจ คำเดียว และทำหน้าที่เป็นบทกรรมตรง (๐) ของอนุพากย์วิเศษณ์

ตัวอย่าง ข. หนังสือที่ห้องสมุดนี้ มีไม่มาก

นามวลีลดฐานะ ที่ห้องสมุดนี้ ประกอบด้วย คำนาม ห้องสมุด กับส่วนขยาย นี้ และมีคำบุพบท ที่ ขึ้นต้น นามวลีลดฐานะ ทำหน้าที่เป็น หน่วยวลีเสริมบอกสถานที่ ส่วนหลักของนามวลีลดฐานะ ห้องสมุด ทำหน้าที่เป็นส่วนหลักในหน่วยวลีเสริมบอกสถานที่ ส่วนขยาย นี้ ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายในหน่วยวลีเสริมบอกสถานที่

ตัวอย่าง ค. หนังสือ อยู่บนโต๊ะทีวีใหญ่

นามวลีลดฐานะ บนโต๊ะทีวีใหญ่ ประกอบด้วย คำนาม โต๊ะ กับส่วนขยาย ทีวีใหญ่ และมีคำบุพบท บน ขึ้นต้น นามวลีลดฐานะ ทำหน้าที่เป็นหน่วยขยายบอกสถานที่ ส่วนหลักของนามวลีลดฐานะ โต๊ะ ทำหน้าที่เป็นส่วนหลักในหน่วยขยายบอกสถานที่ และส่วนขยายของนามวลีลดฐานะ ทีวีใหญ่ จะทำหน้าที่เป็นส่วนขยายในหน่วยขยายบอกสถานที่

๒. กริยาวลี (Verb Phrase) ได้แก่คำกริยาคำเดียวหรือคำกริยากับส่วนขยายที่ทำหน้าที่

เป็นหน่วยประโยคประเภทกริยาหรือหน่วยอนุพากย์ประเภทกริยาหน่วยใดหน่วยหนึ่ง กริยาวลีแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลัก กับส่วนขยาย ส่วนหลักหมายถึงส่วนของกริยาวลีที่ประกอบด้วยหน่วยแกน ส่วนขยายหมายถึงส่วนของกริยาวลีที่ไม่มีหน่วยโครงสร้างหน่วยใดหน่วยหนึ่งเป็นหน่วยแกน ส่วนหลักของกริยาวลีจะทำหน้าที่เป็นส่วนหลักในหน่วยประโยคประเภทกริยาหรือหน่วยอนุพากย์ประเภทกริยา ส่วนขยายของกริยาวลีจะทำหน้าที่เป็นส่วนขยายในหน่วยประโยคประเภทกริยาหรือหน่วยอนุพากย์ประเภทกริยา ตัวอย่าง

เด็ก/ที่ขยัน/จะได้รับรางวัลครั้งนี้

ประโยคนี้เป็นประโยคซับซ้อน ประกอบด้วย อนุพากย์หลัก เด็กจะได้รับรางวัลครั้งนี้ กับอนุพากย์คุณศัพท์ ที่ขยัน

กริยาวลี จะได้รับ... พจน์นี้ ประกอบด้วย คำกริยา ได้รับ กับ ส่วนขยาย จะ และ พจน์นี้ และทำหน้าที่เป็นหน่วยกริยากรรม (V_t ของประโยคซับซ้อน และเป็นบทกริยากรรม (v_t) ของอนุพากย์หลัก กริยาวลี จะได้รับ ... พจน์นี้ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนหลัก จะได้รับ ทำหน้าที่เป็นส่วนหลักในหน่วยกริยากรรม และเป็นบทกริยากรรม และส่วนขยาย พจน์นี้ ทำหน้าที่เป็นส่วนขยายในหน่วยกริยากรรม และบทกริยากรรม

กริยาวลี ขยับ ประกอบด้วย คำกริยาคำเดียวคือ ขยับ ทำหน้าที่เป็นบทกริยากรรม (v_i) ของอนุพากย์คุณศัพท์

๑.๖.๘ หน่วยประโยคและหน่วยอนุพากย์ (Sentence Constituents and Clause Constituents)

หน่วยประโยค หมายถึงหน่วยโครงสร้างซึ่งปรากฏในตำแหน่งโครงสร้างต่าง ๆ ของประโยค หน่วยประโยคเหล่านี้เองที่ประกอบกันเข้าเป็นประโยค บางประโยคอาจจะมีหน่วยประโยคหน่วยเดียว บางประโยคมีหลายหน่วย หน่วยประโยคมีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. หน่วยประโยคประเภทนาม ได้แก่ หน่วยประธาน (Subject) หน่วยกรรมตรง (Object) หน่วยกรรมรอง (Indirect Object) และหน่วยนามพิเศษ (Nomen)

๒. หน่วยประโยคประเภทกริยา ได้แก่หน่วยกริยากรรม (Intransitive Verbum) หน่วยกริยากรรม (Transitive Verbum) และหน่วยกริยาทวิกรรม (Double Transitive Verbum)

หน่วยอนุพากย์ หมายถึงหน่วยโครงสร้างซึ่งปรากฏในตำแหน่งโครงสร้างต่างๆของอนุพากย์ หน่วยอนุพากย์เหล่านี้เองที่ประกอบกันเข้าเป็นอนุพากย์ซึ่งเป็นส่วนประกอบของประโยคใหญ่อีกทีหนึ่ง อนุพากย์บางอนุพากย์ประกอบด้วยหน่วยอนุพากย์หน่วยเดียว บางอนุพากย์มีหลายหน่วย หน่วยอนุพากย์มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. หน่วยอนุพากย์ประเภทนาม ในที่นี้จะใช้คำว่า บท แทนคำว่า หน่วย เพื่อให้ไม่ซ้ำกับหน่วยประโยค หน่วยอนุพากย์มี ๔ ชนิด คือ บทประธาน บทกรรมตรง บทกรรมรองและบทนามพิเศษ

๒. หน่วยอนุพากย์ประเภทกริยา มี ๓ ชนิด คือ บทกริยากรรม บทกริยากรรม และบทกริยาทวิกรรม

ในการเขียนสูตรโครงสร้างของประโยคและของอนุพากย์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้เขียนจะใช้อักษรย่อภาษาอังกฤษ แทนอักษรย่อภาษาไทย การใช้อักษรย่อภาษาไทยนั้น หน่วยประธาน เราอาจใช้อักษรย่อแทน ส่วนหน่วยกรรมตรง หน่วยกรรมรอง หน่วยกริยากรรม หน่วยกริยากรรม และหน่วยกริยาทวิกรรม อาจจะใช้อักษรย่อว่า กค กร กอ กส กท ตามลำดับ สำหรับหน่วยอนุพากย์อาจใช้อักษรย่อ บป

แทน บทประธาน ส่วนบทกรรมตรง บทกรรมรอง บทกริยาอกรรม บทกริยาสกรรม และบทกริยาทวิกรรม
ถ้าใจใจอักษรย่อ นกต นกร นกค นกส นกท คำคล้ายกับ แต่อาจจะมีใจใจมากกว่าอักษรย่อภาษาอังกฤษ
ในวิชานี้หนังสือ จึงได้ใจใจ

- S O I และ N แทนหน่วยประโยคประเภทนาม ๔ หน่วย ตามลำดับ
- s o i และ n แทนหน่วยอนุภาคประเภทนาม ๔ หน่วย ตามลำดับ
- V_i V_t V_{tt} แทนหน่วยประโยคประเภทกริยา ๓ หน่วย ตามลำดับ
- v_i v_t v_{tt} แทนหน่วยอนุภาคประเภทกริยา ๓ หน่วย ตามลำดับ

ก. หน่วยประโยคประเภทนามและหน่วยอนุภาคประเภทนาม

๑. หน่วยประธาน (S) และบทประธาน (s) ตัวอย่าง ประโยคใหญ่ที่มีโครงสร้าง
เป็นแบบ S V_t O เช่น ฉัน ไม่ชอบ คน/ที่มาหาคุณเมื่อวาน ประกอบด้วย ๒ อนุภาค คือ
อนุภาคหลัก s v_t o ฉัน ไม่ชอบ คน และ
อนุภาคคุณศัพท์ -s v_t o ที่ มาหา- คุณ -เมื่อวาน
ฉัน เป็นหน่วยประธาน (S) ของประโยคใหญ่และเป็นบทประธาน (s) ของอนุภาคหลัก
ที่ เป็นบทประธาน (s) ของอนุภาคคุณศัพท์

๒. หน่วยกรรมตรง (O) และบทกรรมตรง (o) ตัวอย่าง ประโยคใหญ่ที่มี
โครงสร้างเป็นแบบ S V_t O เช่น เขา เก็บ-เงิน/ -เพื่อซื้อบ้าน ประกอบด้วย
๒ อนุภาค คือ
อนุภาคหลัก s v_t o เขา เก็บ เงิน และ
อนุภาควิเศษณ์ -v_t o เพื่อซื้อ บ้าน
เงิน เป็นหน่วยกรรมตรง (O) ของประโยคใหญ่ และเป็นบทกรรมตรง (o) ของอนุภาค

หลัก

บ้าน เป็นบทกรรมตรง (o) ของอนุภาควิเศษณ์

๓. หน่วยกรรมรอง (I) และบทกรรมรอง (i) ตัวอย่าง ประโยคใหญ่ที่มีโครงสร้าง
เป็นแบบ S V_{tt} O I เช่น เขา ให้-ขนม แดง/ -เพราะแดงสวยสอนหนังสือ
ประกอบด้วยอนุภาค ๒ อนุภาค คือ อนุภาคหลัก s v_{tt} o i เขา ให้ ขนม แดง
และ อนุภาควิเศษณ์ -s v_{tt} o i เพราะแดง สวยสอน หนังสือ

แดง เป็นหน่วยกรรมรอง (I) ของประโยคใหญ่ และเป็นบทกรรมรอง (i) ของอนุภาค

หลัก

น้อง เป็นบทกรรมรอง (i) ของอนุภาควิเศษณ์

๔. หน่วยนามพิเศษ (N) และบทนามพิเศษ (n) ตัวอย่าง ประโยคใหญ่จะมีโครงสร้าง
 เป็นแบบ N เสมอ เช่น เสื้อของใคร/ที่อยู่ในตู้เสื้อผ้านั้น ประกอบด้วย

๒ อนุพากย์ คือ

อนุพากย์นาม n เสื้อของใคร และ
 อนุพากย์คุณศัพท์ -s v_i ที่อยู่ในตู้เสื้อผ้านั้น
เสื้อของใครที่อยู่ในตู้เสื้อผ้านั้น เป็น หน่วยนามพิเศษ (N) ของประโยคใหญ่
เสื้อของใคร เป็น บทนามพิเศษ (n)

จากตัวอย่างข้างบนจะเห็นได้ว่า วลีเดียวกัน อาจจะทำหน้าที่เป็นทั้งหน่วยประโยคและหน่วย
 อนุพากย์ได้

จ. หน่วยประโยคประเภทกริยาและหน่วยอนุพากย์ประเภทกริยา

๑. หน่วยกริยากรรม (V_i) และบทกริยากรรม (v_i) ตัวอย่าง ประโยคใหญ่ที่มี
 โครงสร้างเป็นแบบ S v_i เช่น แดง ไม่สบาย/เพราะเขาเล่นกลางแดด ประกอบด้วย

๒ อนุพากย์ คือ อนุพากย์หลัก s v_i แดง ไม่สบาย และ
 อนุพากย์วิเศษณ์ -s v_i เพราะ เขา เล่นกลางแดด
ไม่สบายเพราะเขาเล่นกลางแดด เป็น หน่วยกริยากรรม (V_i) ของประโยคใหญ่
ไม่สบาย เป็น บทกริยากรรม (v_i) ของอนุพากย์หลัก
เล่นกลางแดด เป็น บทกริยากรรม (v_i) ของอนุพากย์วิเศษณ์

๒. หน่วยกริยาสกรรม (V_t) และบทกริยาสกรรม (v_t) ตัวอย่าง ประโยคใหญ่ที่มี
 โครงสร้างเป็นแบบ S v_t O เช่น แดง ไม่มา-โรงเรียน/เพราะเขาต้องไปหาหมอ

ประกอบด้วย ๒ อนุพากย์ คือ
 อนุพากย์หลัก s v_t O แดง ไม่มา วิทยาลัย และ
 อนุพากย์วิเศษณ์ -s v_t O เพราะ เขา ต้องไปหา หมอ
ไม่มา...เพราะเขาต้องไปหาหมอ เป็น หน่วยกริยาสกรรม (V_t) ของประโยคใหญ่
ไม่มา เป็น บทกริยาสกรรม (v_t) ของอนุพากย์หลัก
ต้องไปหา เป็น บทกริยาสกรรม (v_t) ของอนุพากย์วิเศษณ์

๓. หน่วยกริยาทวิกรรม (V_{tt}) และบทกริยาทวิกรรม (v_{tt}) ตัวอย่าง ประโยคใหญ่ที่มี
 โครงสร้างเป็นแบบ S v_{tt} O I เช่น ฉัน จะให้-รางวัล เธอ/ถ้าเธอขยัน

ประกอบด้วย ๒ อนุพากย์ คือ

อนุพากย์หลัก $S_{vtto i}$. ฉัน จะให้ รางวัล เธอ และ
 อนุพากย์วิเศษณ์ $- S_{vi}$ ถ้า เธอ ชยน์
 จะให้ ... ถ้าเธอชยน์ เป็นหน่วยกริยาทวิกรรม (v_{tt}) ของประโยคใหญ่
 จะให้ เป็นบทกริยาทวิกรรม (v_{tt}) ของอนุพากย์หลัก

๑.๖.๕ ประโยค แบ่งออกได้เป็น ๓ ชนิด คือ ประโยคสามัญ ประโยคซับซ้อน และประโยคผล

ก. ประโยคสามัญ^๑ (Simple Sentence) ได้แก่ประโยคที่ประกอบด้วยหน่วยประโยค
 หน่วยเดียวหรือหลายหน่วยเรียงกันเป็นแบบของประโยคเริ่ม^๒ หรือเป็นแบบของประโยคไม่เริ่ม^๓

๑๑ แบบ^๔ ดังนี้ คือ $N, V_i, S_{vi}, V_i S, V_t O, S_{vt} O, OSV_t, V_{tt} OI, S_{vt} OI, OSV_{tt} I$

และ $ISV_{tt} O$ หรืออาจจะเรียงกันเป็นแบบของประโยคไม่เริ่มโดยเฉพาะ ๑๐ แบบ ดังนี้ คือ $V_t,$

$S_{vt}, V_{tt}, S_{vt} O, V_{tt} O, S_{vt} O, OSV_{tt}, V_{tt} I, S_{vt} I, ISV_{tt}$
 ตัวอย่างประโยคสามัญที่เป็นแบบของประโยคเริ่มและแบบของประโยคไม่เริ่ม เช่น

N	ประโยคเริ่ม	พอ
	ประโยคไม่เริ่ม	คันไหนด
$S V_t O$	ประโยคเริ่ม	ฉัน จะไปคุย หนังสือ
	ประโยคไม่เริ่ม	เขา กำลังกิน- ข้าว -อยู่

^๑พระยาอุปทิศศิลปสาร, แผลงเดียวกับข้างตน, เรียกว่า เอกกรรณประโยค

^๒ประโยคเริ่ม (Initiating Sentence) คือประโยคที่ใช้เริ่มบทสนทนาได้หรือประโยคที่
 ผู้ฟังสามารถเข้าใจได้โดยไม่ต้องอาศัยคำพูดหรือเหตุการณ์ที่มาก่อน

^๓ประโยคไม่เริ่ม (Non-initiating Sentence) คือประโยคที่ขึ้นต้นบทสนทนาไม่ได้เพราะ
 จะต้องอาศัยคำพูดหรือข้อความที่มาก่อนจึงจะเข้าใจความหมายได้ ในกรณีพิเศษอาจจะมีสิ่งที่ไม่ใช่
 คำพูดมาแทนที่คำพูดที่มาก่อนได้ เช่น สิ่งที่มีสัมผัสใจด้วยประสาทตา หรืออื่น เช่น ภาพและรูป เป็นต้น
 ในกรณีเช่นนี้ ประโยคไม่เริ่มอาจจะเริ่มบทสนทนาได้

^๔ในบทต่อไปของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เมื่อกล่าวถึงแบบโครงสร้างของประโยคเริ่ม หมายความว่าถึง
 แบบโครงสร้างของทั้งประโยคเริ่มและแบบโครงสร้างของประโยคไม่เริ่มด้วยเสมอ

ตัวอย่างประโยคสามัญที่เป็นแบบของประโยคไม่เริ่มโดยเฉพาะ เช่น

V_t	ไต่แล้ว
$S V_t$	ฉัน ทำแล้ว
V_{tt}	เติมแล้วครับ

ข. ประโยคซับซ้อน (Complex Sentence) ไต่แก่ประโยคที่ประกอบด้วยอนุพากยต่างชนิดกัน ๒ อนุพากยขึ้นไป แต่ละอนุพากย อาจจะมีอนุพากยอื่นซ้อนอยู่ด้วยก็ได้ ประโยคซับซ้อนมีโครงสร้างที่ต่างไปจากโครงสร้างของประโยคสามัญ ๓ แบบ คือ $V_{tt}IO$, $SV_{tt}IO$ และ $CI SV_{tt}$

ประโยคซับซ้อน อาจประกอบด้วยอนุพากยต่างชนิดกัน ๒ อนุพากย เช่น

อนุพากยหลักและอนุพากยนาม	เขาบอกฉัน/ว่าเขาจะไปงานกันนี้
อนุพากยหลักและอนุพากยคุณศัพท์	ฉันชอบเด็ก/ที่มาหาคุณเมื่อวานนี้

ประโยคซับซ้อนอาจประกอบด้วยอนุพากยต่างชนิดกัน ๒ อนุพากย แต่อนุพากยหนึ่งมีอนุพากยอื่นซ้อนอยู่ เช่น

เด็ก/ที่กำลังเล่นตุ๊กตาที่คุณซื้อให้/น่ารักมาก

อนุพากยหลัก เด็กน่ารักมาก และอนุพากยคุณศัพท์ ที่กำลังเล่นตุ๊กตาที่คุณซื้อให้ ซึ่งมีอนุพากยคุณศัพท์ ที่ซื้อให้ ซ้อนอยู่

ประโยคซับซ้อนอาจประกอบด้วยอนุพากยต่างชนิดกัน ๓ อนุพากย เช่น

การที่เธอไม่พูดกับฉัน/แสดง/ว่าเธอยังโกรธฉันอยู่

อนุพากยนาม ๒ อนุพากย ไต่แก่ การที่เธอไม่พูดกับฉัน และ ว่าเธอยังโกรธฉันอยู่ กับ อนุพากยหลักอีก ๑ อนุพากย ไต่แก่ แสดง

ค. ประโยคผสม (Compound Sentence) ไต่แก่ประโยคที่ประกอบด้วยอนุพากยหลักตั้งแต่ ๒ อนุพากยขึ้นไป

ประโยคผสมประกอบด้วย อนุพากยหลัก ๒ อนุพากย เช่น
เธอจะไปกับฉัน/หรือว่า จะอยู่ที่นั่น

ประโยคผสมประกอบด้วย อนุพากยหลัก ๓ อนุพากย เช่น
ฉันจะไปซื้อผ้า/แล้วจะไปดูหนัง/แล้วก็จะไปทำผม

พระยาอุปทิศศิลปสาร, แหรงเดียวกับข้างต้น, เรียกว่า สังกรประโยค

๒ อนุพากยที่แล้ว, เรียกว่า อนุพากยประโยค